

Opis źródła:

Wincenty Witos to z pewnością najwybitniejszy w dziejach naszego kraju polityk ruchu ludowego, mąż stanu, do którego szacunek pewnie nigdy nie zgaśnie wśród Polaków, zwłaszcza wśród mieszkańców wsi. W okresie międzywojennym trzykrotnie pełnił funkcję premiera. Po zakończeniu II wojny światowej stał się – jako prezes Polskiego Stronnictwa Ludowego – symbolem chłopskiej jedności, ale także swego rodzaju sztandarem, wokół którego łączyły się w oporze przeciwko narzuconej przemocą władzy i sowietyzacji Polski różne warstwy społeczne. Ostatnie miesiące życia Witosy przebiegały w atmosferze walki z komunistami. W marcu 1945 r., tuż po powrocie do rodzinnych Wierzchosławic, został porwany przez Sowietów. Zabrano go najpierw do Warszawy, potem do Brześcia, gdzie był namawiany przez sowieckich generałów i przedstawicieli Polskiej Partii Robotniczej do dialogu z Bolesławem Bierutem (przewodniczącym Krajowej Rady Narodowej) oraz współpracy z komunistycznym Rządem Tymczasowym. Kiedy odmówił, przeproszono go za pomyłkę i odwieziono do Wierzchosławic. Mimo niefortunnego porwania, NKWD nie zaprzestawała kierowania propozycji do Wincentego Witosy. Liczono na jego udział w konferencji politycznej w Moskwie, w której brał udział m.in. Stanisław Mikołajczyk. 21 czerwca 1945 r., po utworzeniu Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej, Witos otrzymał od Bolesława Bieruta propozycję współpracy wraz z objęciem funkcji wiceprzewodniczącego Krajowej Rady Narodowej. Pomimo niewyrażenia zgody przez Witosy, został jednak do tego organu odgórnie dokooptowany przez komunistów (choć z powodu choroby funkcji realnie nie wykonywał). Od 15 sierpnia 1945 r. przebywał w szpitalu w Krakowie. Ostatnie dni życia poświęcił patronowaniu zarejestrowanemu formalnie 22 sierpnia Polskiemu Stronnictwu Ludowemu, w którym powierzono mu stanowisko prezesa. 16 września wydał do chłopów odezwę „Bracia Chłopi!”, w której apelował o wspólną pracę przy odbudowie zniszczonej ojczyzny. Odezwa ta jest politycznym testamentem, napisanym już w nowej, komunistycznej rzeczywistości. Niedługo potem, 31 października 1945 r., Wincenty Witos zmarł w Krakowie. W ostatniej drodze mogło mu towarzyszyć nawet 100 tys. ludzi¹.

¹ Cz. Wycech, *Wincenty Witos w świetle własnej twórczości pisarskiej*, Warszawa 1983, s. 68–70; A. Zakrzewski, *Wincenty Witos*, Warszawa 1985, s. 111–117; M.P. Deszczyński, *Wincenty Witos*, Warszawa 2009; M. Ratyński, *Witos Wincenty*, w: *Słownik biograficzny polskiego katolicyzmu społecznego*, t. 3, red. R. Łatka, Warszawa 2022, s. 419–420; J. Gmitruk, *Przedmowa*, w: *Gorące słowa. Wybrana publicystyka Wincentego Witosy*, wstęp i oprac. M. Ratyński, Warszawa 2023, s. 5–8; J. Gmitruk, T. Skoczek, *O Polskę i prawdziwą demokrację: Wincenty Witos i Włodzimierz Tetmajer*, Warszawa 2023, s. 13–31.

Miejsce wydania:

Witos W., *Do Braci Chłopów!*, „Piast”, 14 X 1945, R. 33, nr 1, s. 1.

Witos W., *Odezwa Bracia Chłopi! z 16 września 1945 r.*, „Chłopski Sztandar”, 14 X 1945, nr 1.

Głowacki R., *Wincenty Witos: współtwórca niepodległości*, Wierzchosławice 2018, s. 95–97.

Wycech Cz., *Wincenty Witos w świetle własnej twórczości pisarskiej*, Warszawa 1983, s. 69 (fragmenty).

Gorące słowa. Wybrana publicystyka Wincentego Witosa, wstęp i oprac. M. Ratyński, Warszawa 2023, s. 47–48.

Tekst źródła:

Odezwa Bracia Chłopi! z 16 września 1945 r., w: *Gorące słowa. Wybrana publicystyka Wincentego Witosa*, wstęp i oprac. M. Ratyński, Warszawa 2023, s. 47–48.

I znowu po latach ciężkiej rozłąki schodzimy się razem w wolnej, niepodległej Polsce.

Nikt i nic nie może zmienić faktu, że wolność uzyskaliśmy dzięki zwycięstwu armii Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, a przede wszystkim zwycięstwom odniesionym przez Armię Czerwoną nad wojskami niemieckimi. Zwycięstwo to dało nam możliwość budowy własnego, suwerennego, niezależnego państwa.

Budujemy więc to nasze państwo na ruinach, zgliszczach i popiołach, stawiamy gmach, w którym stale, niepodzielnie królować winny: samodzielność, wolność, prawo i sprawiedliwość. Zbytecznym byłoby podkreślać jak wielkie przed nami stało zadanie. Albo będziemy wolnymi obywatelami swojego suwerennego państwa, albo niewolnikami przez świat pogardzanymi. Tu się nikt nie powinien uchylać od współpracy, odgrywać roli widza, ani być odsunięty bez ważnych powodów. Pomni przeszłości, budując w warunkach jak najtrudniejszych, baczmy pilnie, ażeby do tego gmachu nie dostały się zarazki zgnilizny i rozkładu, mające go zniszczyć, gdy on ma stać wiecznie.

Spodziewamy się pomocy od naszych przyjaciół, nie uważamy jej też za ubliżającą, gdyż na nią zarobiliśmy rzetelnie. Nasze dzielne pułki lały obficie krew na różnych frontach, obok wojsk narodów zjednoczonych, ludność polska zaś znosiła ciężkie jarzmo niemieckiej niewoli w interesie ogólnym.

Zachowanie się nasze przy tym musi być pełne godności i honoru. Pracy naszej muszą towarzyszyć zgoda i wytrwałość. Bez tego żadne wielkie dzieło nie może być stałym, silnym i trwałym, a Polska winna trwać wiecznie.

Wyzbyć się też musimy wielu błędów i nawyków, a między nimi pychy i zarozumiałości. Zaślepiają one i do nieodzownego upadku prowadzą. Tragiczny przykład mamy na naszej niezbyt odległej przeszłości. Ileż to krzyku było o naszej mocarstwowości w momencie gdy nieszczęście dobijało się do naszych wrót.

Stało się, niestety, co się stać musiało. Polska sama sobie zostawiona, źle uzbrojona i przez wodzów opuszczona, legła pod stopami najeźdźcy jak kosą podciętą trawa. Skończyły się wszelkie fantazje mocarstwowe, przed narodem stanęła naga straszna rzeczywistość.

Stańmy na gruncie prawa, kierujmy się sprawiedliwością.

W Polsce Odrodzonej, Demokratycznej, Ludowej nie może być elity panującej i niewolników, a choćby tylko upośledzonych obywateli. Krzywda i niesprawiedliwość powodują zemstę, tworzą anarchię, podkopują powagę państwa i jego instytucji. A nam spokoju i zgody potrzeba, tak wobec obcych, jak i między sobą.

Stając na gruncie współpracy, bądźmy zawsze gotowi do walki bezwzględnej ze wszystkim złem, które by się w Polsce Odrodzonej chciało zagnieździć. Bierzmy czynny udział we wszystkich dziedzinach życia państwowego, nie pchajmy się jednak na urzędy i stanowiska, które przekraczają nasze siły i zdolności.

Nie szukajmy cudów ani cudotwórców, nie gardźmy wzorami wypróbowanymi. Korzystajmy z rady i pomocy ludzi doświadczonych, szczerze nam życzliwych, strzeżmy się rzekomych geniuszów i ludzi fałszywych.

Nasze najbardziej żywotne interesy nakazują nam wszechstronne unormowanie stosunków ze wszystkimi sąsiadami, a w szczególności z Rosją Sowiecką. Rzecz naturalna jak równy z równym. Rozpaczliwe gesty lub dąsanie się, żadną realną polityką nie jest. Frazesy same, choćby kwieciste najbardziej, nic nie mogą przynieść ani zbudować.

Świadomi swoich praw i obowiązków, jak i odpowiedzialności przed przyszłością i narodem, stańcie razem do pracy, pracy wytrwałej, tworząc dobra konieczne dla współczesnych i potomnych.

Słowniczek pojęć:

Wincenty Witos – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Witos-Wincenty;3996913.html>

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Komu Polacy mieli zawdzięczać zwycięstwo nad Niemcami?
2. Jaką postawę Polacy powinni przyjąć względem nowej władzy?

3. Do kogo mogły się odnosić słowa: „Spodziewamy się pomocy od naszych przyjaciół, nie uważamy jej też za ubliżającą”?
4. Czy w tekście odezwy dostrzegasz nawiązania do sytuacji polskiej sceny politycznej okresu międzywojennego? Uzasadnij odpowiedź.
5. W czym Wincenty Witos upatrywał powodów klęski militarnej w 1939 r.? Czy zgadzasz się z jego poglądami? Uzasadnij odpowiedź.
6. W których miejscach odezwy dostrzegasz nawiązania do programowych założeń komunizmu?
7. Jak w założeniu Witosy powinny się rozwinąć relacje Polski z ZSRR?
8. Dlaczego komunistom zależało na pozyskaniu Witosy?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Jakie czynniki mogły wpłynąć na zmianę postawy Wincentego Witosy wobec władzy komunistycznej?
2. W jaki sposób komuniści mogli wykorzystać odezwę Witosy do swoich propagandowych celów?
3. Jakie znasz organizacje podziemne ruchów ludowego i komunistycznego działające w czasie II wojny światowej? Wymień – jeśli potrafisz – ich przykładowe, wspólne akcje zbrojne.

Literatura pomocnicza:

Deszczyński M.P., *Wincenty Witos*, Warszawa 2009.

Gmitruk J., Skoczek T., *O Polskę i prawdziwą demokrację: Wincenty Witos i Włodzimierz Tetmajer*, Warszawa 2023, s. 13–31.

Kalisz M., *W jesieni życia*, w: T. Bereza, M. Bukała, M. Kalisz, *Wincenty Witos 1874–1945*, słowo wstępne A. Duda, K. Nawrocki, Rzeszów–Warszawa 2022, s. 343–399.

Ratyński M., *Witos Wincenty*, w: *Słownik biograficzny polskiego katolicyzmu społecznego*, t. 3, red. R. Łatka, Warszawa 2022, s. 408–421.

Wycech Cz., *Wincenty Witos w świetle własnej twórczości pisarskiej*, Warszawa 1983, *passim*.

Zakrzewski A., *Wincenty Witos*, Warszawa 1985, *passim*.

Najważniejsze cezury:

Rok 1945 jest rokiem zakończenia II wojny światowej. W styczniu 1. Armia Wojska Polskiego zajęła Warszawę. W lutym odbyła się konferencja w Jałcie. W kwietniu miał miejsce początek ofensywy sprzymierzonych wojsk alianckich we Włoszech. W tym samym miesiącu zmarł prezydent USA Franklin Delano Roosevelt, a władzę po nim objął Harry Truman. Na konferencji w San Francisco opracowano i przyjęto „Kartę Narodów Zjednoczonych”. 30 kwietnia Adolf Hitler miał popełnić samobójstwo. Urząd prezydenta Rzeszy, ministra wojny i zwierzchnika niemieckich sił zbrojnych został objęty przez admirała Karla Dönitza. Początkiem maja Armia Czerwona zdobyła Berlin, a przedstawiciele Karla Dönitza podpisali bezwarunkową kapitulację. W czerwcu ogłoszono przejęcie najwyższej władzy w Niemczech, podzielonych na cztery strefy okupacyjne przez Francję, Wielką Brytanię, USA i ZSRR. W lipcu rozpoczęła się kolejna konferencja pokojowa, tym razem w Poczdamie. Kilka dni po jej zakończeniu Amerykanie zrzucili bomby atomowe na japońskie miasta, najpierw na Hiroszimę, a następnie na Nagasaki. 2 września przedstawiciele Japonii podpisali kapitulację. W Polsce Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej zastąpił utworzony końcem poprzedniego roku Rząd Tymczasowy. Wicepremierem i ministrem rolnictwa został Stanisław Mikołajczyk. Została rozwiązana Armia Krajowa. NKWD aresztowała i wywiozła do Moskwy przywódców Polski Podziemnej (tzw. proces szesnastu).

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Karolina Maciaszek.